

**Medine'ye Hicret Örneğinden Hareketle Hz. Peygamber'de (s.a.s.) Tedbir-
Tevekkül Ahlakı**

The Ethics of Precaution-Reliance in the Prophet (pbuh) Based on the Example of
Migration to Medina

Ahmet ACARLIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Sütçü İmam Üniversitesi, İsmail Kurtul İlahiyat Fakültesi, İslam
Tarihi ve Sanatları Bölümü

Assist. Prof., Sutcı İmam University, Ismail Kurtul Theology Faculty,
Department of Islamic History and Arts,

Kahramanmaraş/ Turkey

ahmetacarlioglu@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-0609-7988

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Eylül/ September 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 14 Aralık / December 2021

DOI: 10.53683/gifad.998725

Atıf / Citation: Acarlıoğlu, Ahmet. "Medine'ye Hicret Örneğinden Hareketle Hz. Peygamber'de (s.a.s.) Tedbir-Tevekkül Ahlakı" / The Ethics of Precaution-Reliance in the Prophet (pbuh) Based on the Example of Migration to Medina." *Gıfad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 11/20 (Ocak/January 2022/1):292-327. DOI: 10.53683/gifad.998725

İntihal: Bu makale, özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by a special software. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/tr/pub/gifad>

Mail: ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Gumushane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. /Allright reserved.

Öz

Resûlullah bir iş yaparken Allah'ın Peygamberi olmasına rağmen dünyanın kanunları gereği her tür sebebe sarılmakta; bir kul olarak elinden geleni yapmaktaydı. Resûlullah'ın ahlakının en güzel yanlarından bir tanesi onun Allah'a en zor anlarda bile sarsılmayan bir imanla tevekkül etmesidir. Tevekkül de tedbirin bir tamamlayıcısı olup her türlü sebebe riayet ettikten ve elinden gelenleri yaptıktan sonra olayın neticesini yaratana bırakmak, onu kendisine vekil yapmaktır. Gerek Peygamber gerekse de Müslümanlar için en önemli tarihi olaylardan bir tanesi ashâb-ı kirâmın Mekke'den Medine'ye hicret etmeleridir. Resûlullah (s.a.s.) Kureyş İslâm'a düşmanlıklarını iyiden iyiye artırınca kendisine siyasi olarak yeni bir destek bulmak gayesiyle hac mevsimlerinden Arap kabilelerini İslâm'a davet etmeye başlamıştı. Bu gayretlerinin bir neticesi olarak Hazrec'den 6 kişi müslüman oldu. Resûlullah'ın tedbir ve tevekkül ahlakıyla ilgili en güzel örnekleri Medine'ye hicreti sırasında görmek mümkündür. Bu çalışma, İslâm Târîhi'nin temel kaynaklarından ve konuyla ilgili hazırlanan modern araştırmalardan istifade ile hazırlanmıştır. Çalışmada hicret yolculuğunun öncesi ve yolculuk safhası ele alınarak Hz. Peygamber'in ahlâkının tedbir ve tevekkülle ilgili boyutları irdelenmiş ve bu kutlu yolculuk boyunca yaşananlar vasıtasıyla Resûlullah'ın (s.a.s.) ahlakı üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Siyer, Hicret, Ahlak, Tedbir, Tevekkül.

Abstract

Although the Messenger of God is the Prophet of God, he clings to all kinds of causes in accordance with the laws of the world; he was doing his best as a servant. One of the most important aspects of the Messenger of God's morals is that he put his trust in God with unshakable faith, even in the most difficult moments. Tawakkul (trust in God) is also a complement to the precaution, and after observing all kinds of reasons and doing what he can, leaving the outcome of the event to the Creator and making him his deputy. One of the most important historical events for both of the Prophet and Muslims is the migration of the Companions from Mecca to Medina. It is possible to see the best examples of the Prophet's morality of precaution and submission during his migration to Medina. One of the most important historical events for both the Prophet and Muslims is the migration of the Companions from Mecca to Medina. When the Quraysh increased their hostility towards Islam, the Messenger of God began to invite Arab tribes to Islam during the pilgrimage seasons

in order to find new political support for him. As a result of these efforts, 6 people from Khazraj became Muslims. It is possible to see the best examples of the Prophet's morality of precaution and tawakkul during his migration to Medina. This study has been prepared by making use of the main sources of Islamic History and modern researches on the subject. In the study, the pre-hijrah journey and the phase of the journey are discussed. The dimensions of the Prophet's morality related to precaution and tawakkul were examined and evaluations were made on the morality of the Messenger of God (pbuh) through the experiences during this blessed journey.

Keywords: *Islamic History, Sirah, Emigration, Morality, Precaution, Tawakkul.*

Extended Summary

The Messenger of God was created with the best morals and was sent to all humanity to complete the best morals. One of the most beautiful aspects of his morality is the precaution that we can call clinging to causes, as a requirement of the Sunnah of God, and thinking about the consequences before doing something. Although he is the Prophet of God, he clings to all kinds of causes in accordance with the laws of the world; He was doing his best as a servant. He had to go through many hardships throughout his life as a prophet, and as a human being, many events had passed. Through him, God was giving the message to all people that the world is a place of testing and that everyone should do their best in the face of these tests. One of the most beautiful aspects of the Messenger of God's morals as a servant is that he puts his trust in God with unwavering faith even in the most difficult moments. Tawakkul is also a complement to the precaution, and after observing all kinds of reasons and doing what he can, leaving the outcome of the event to the Creator and making him his deputy. The password for a person to live his life in the desired line is to be able to apply these two morals in his life in a balanced way. It is inevitable that the deficiency or excess of one of the two morals will affect a person's life in this world and the next. It is possible to see these moral virtues of him in every moment of his life. One of the most important historical events for both the Prophet and Muslims is the migration of the Companions from Mecca to Medina. It is possible to see the best examples of the Prophet's morality of precaution and submission during his migration to Medina.

At the beginning of Islam, the tests of the Companions were to be patient with torture, persecution and the ridicule and insults of the polytheists. It was like leaving their hometowns where they were born and raised, sacrificing their property, home and everything in the world with the emigration. The fact that

Medina had a strategic location in Arabia, both militarily and commercially, played an important role in the selection of the emigration home. When the Quraysh increased their hostility towards Islam, the Messenger of God began to invite Arab tribes to Islam during the pilgrimage seasons in order to find new political support for him. As a result of these efforts, 6 people from Khazraj became Muslims. Two years later, there was no house where Islam was not mentioned, when the order for the emigration was given. The Quraysh, who saw that the Muslims migrated to Medina in groups and gathered there, feared that this would pose a danger to them, that an army from Medina would threaten them in the future and that their trade would be hindered. They decided to assassinate the Prophet to prevent his migration. It is possible to see these moral virtues of him in every moment of his life. It is possible to see the best examples of the Prophet's morality of precaution and submission during his migration to Medina. We tried to examine the relevant dimensions of the Prophet's morality by considering the Pre-Hegira journey and the journey phase, and to understand and comprehend the Prophet's morality through the experiences during this blessed journey, and to draw conclusions from the events that took place. The Prophet kept his dangerous emigration journey, which was a turning point for all humanity, as secret as possible. He chose Abu Bakr as his companion. The fact that he organized his family members for this journey, took all his money with him for this purpose, and the sacrifices he made during his journey shows that he was the right choice as a friend in the journey of migration and that he was a full duty man. They had to overcome many dangers during their blessed migration journey. The first of these difficulties was the relentless pursuit of the Quraysh. In order to hide from them, they did not use the Mecca-Medina road, which was customary that day, and preferred to take an alternative route guided by their guides. There is disagreement about the route the Prophet followed during his migration to Medina. It is not known in all details where the caravans passed day by day, step by step. However, an academic and systematic study is required to fully determine this. The Hegira was the subject of numerous books and articles so far. The purpose of this study is to understand how these two concepts of morality should be kept in balance, through the examples that the Messenger of God (pbuh) lived in this blessed journey. Through such works, we believe that re-examination and evaluation of the life of the Prophet in detail will be a very correct method for understanding his life.

Giriş

Müslümanlar için en güzel örneği teşkil eden Hz. Peygamber, aynı zamanda insanlar içerisinde en yüce ahlaka sahipti. Ahlak adına var olan bütün değerleri en yüksek seviyede Resûlullah'ta görmek mümkündür. Nitekim bu hakikat Kur'ân-ı Kerîm'de “*Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.*”¹ denilerek vurgulanmaktadır.

Peygamberler, insanların zihinlerinde Allah'ın kendilerine lütfettiği mucizelerle yer etseler de bu aşama tebliğin son aşamasıdır. Zira mucizeyi gördükten sonra iman etmeyen kavimleri bekleyen ancak Allah'ın azabı olmaktadır. Bu Allah'ın (c.c.) koymuş olduğu sünnettir ve bunda bir değişiklik olması mümkün değildir.² İnsanoğlunun uyması gereken sünnettullâhın başında sebeplere riâyet etme de diyebileceğimiz tedbir kavramı gelmektedir. Hz. Peygamber de bu kural ve kaidelere tabidir. Onun ümmetine öğretmesi gereken ilk ahlak belki de bir iş yaparken sebepler çerçevesinde ellerinden gelen her şeyi yapmak olacaktır. Bu bağlamda Resûlullah iş yaparken tedbirlere uyma noktasında da insanların en ahlaklısıydı.

Arapça'da arka manasına gelen تدبير kelimesinden türetilen tedbir kavramı, “Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem” ve “Üzerinde tasarruf etme, idâre etme, yönetme” anlamında kullanılmaktadır. Tedbir almak ise “(Bir işi önlemek veya yapılmasını sağlamak için) gereken hazırlıkları yapmak, gerekli çârelere başvurmak”, “yapılan işlerin arkasını, işin sonunun nereye varacağını düşünmek”³ anlamında kullanılır.⁴

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ümmetine tedbirle beraber öğrettiği ahlâkî erdemlerden bir diğeri de tevekküldür. Tevekkül, Arapça bir kelime olup “iş birine havâle etmek” anlamında kullanılır ve her türlü gerekli sebebe

¹ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), el-Kalem 68/7.

² Ebu'l Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi el-Belhi, *Tefsîrû Mukâtil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmud Şehade (Beyrut: Darü İhyâü't Tûrâs, 1423/2002), 4/74; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân an tevîli'l-Kurân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Müessesetü'r-Risâle, 2000), 20/277.

³ Ebû Abdurrahman Halîl b. Ahmed b. Amr el-Ferahidî, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Mehdi Mahzûmî - İbrâhim Samerrâî (Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l Hilâl, 2010/1431), 8/31; Muhibuddîn Ebû'l-Feyz Seyyid Muhammed Murtazâ el-Hüseynî Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs* (Dârü'l Hidâye, y.y., ts.), 11/251.

⁴ <http://www.lugatim.com/s/tedbir>. Giriş Tarihi: 25/08/2021

başvurup, Allah'a, onun kaderine razı olmakla birlikte elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra işin sonucunu Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a bırakma, ümitsizlik ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme manasında kullanılmaktadır.⁵ Hz. Peygamber "Kim bana sakalının (ağız) ve bacaklarının arasındakilere garanti verirse ben de ona cennet için garanti veririm." buyurmaktadır ki burada garanti vermek manasında "Tevekkül" kelimesi kullanılmıştır. Yine bir kişinin kendisinin yapamadığı bir iş için güvendiği birini yetkilendirmesi, kendi adına onu nâib yapmasıdır. Bu iş yine كَلَّ fiiliyle ifade edilir.⁶

Bu açıklamalardan tevekkül eden kişinin tevekkül ettiği kişiye tam manasıyla bir güven hissi içinde olduğu anlaşılırken bir yandan da sırtını ona dayaması anlamı akla gelmektedir. Yani buradaki havale kendisinin yapamadığı bir işi, kendisinden daha güçlü, kuvvetli gördüğü birine havale etme, sıkıştığında ondan yardım isteme anlamları da içermektedir.⁷

Buraya kadar kelime anlamı üzerinde durduğumuz tevekkül, İslâm dininde önemli bir esastır. Bu erdem bir yandan azim ve iradeyi kuvvetlendirirken diğer yandan da kalbe itminan ve cesaret verir. Tevekkül eden kişinin ruhunda hürriyet ve istiklal ateşi devamlı surette yanar. Bu ahlâkî değer kişiye sabretmekle birlikte ona şükretmeyi de öğretir. Ahlâkın her değerinde olduğu gibi tevekkül hususunda da en güzel örnek Resûlullah'tır.⁸

Allah Resûlü Müslümanlar için Kur'ân'ın cisim bulmuş halidir. Dolayısıyla onun sünneti bu dinin yaşanabilmesi için derinlikli bir şekilde bilinmek zorundadır. Bizim bu dar çalışmamızda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatının tamamını tahlil etmemiz mümkün değildir. Fakat İslâm tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Hicret olayını esas alarak Resûlullah'ın ahlâkının önemli yönlerinden olan tedbir ve tevekkül kavramlarının tahlilini yapmamız mümkündür. Çalışmamızda hicretin hazırlık safhası olarak kabul

⁵ <http://www.lugatim.com/s/tevekk%C3%BCI>. Giriş Tarihi: 25/08/2021

⁶ Zebidî, *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 31/99.

⁷ Ebi'l Kâsim el-Hüseyn b. Muhammed Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kurân*, thk. Safvan Adnan ed-Davudî (Dimeşk-Beyrut: Darü'l-Kalem, 1412/1991), 546.

⁸ İsmail Hakkı Şen, "Peygamberimizin Tevekkül Anlayışı", *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları* Hicret Özel Sayısı (1981), 173.

edebileceğimiz Akabe Biatleri'nden başlayarak, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye ulaşmasına kadar olan kısmı bu çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

1.Hicretin Manası ve Medine'nin Seçilmesinin Sebepleri

Hicret, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ve sahâbe-i kirâmın Mekke'den göç ederek Medine'ye yerleşmeleridir. Hicretle beraber müşriklerin ezâ, cefâ ve zulümleri altında inleyen Müslümanlar, kendine bir melce bulmuştur. Böylece Medine dünya tarihinin gidişatını değiştirecek bir hareket ve eylem merkezi haline gelmiştir.⁹

İslâm'ın başında ashâb-ı kirâmın imtihanları işkence, eziyet ve müşriklerin alay ve hakaretlerine sabretmek iken hicretle beraber doğup büyüdükları memleketlerini terk etmek, mallarını, evlerini ve dünyalık herşeylerini feda etmek şeklinde olmuştu. Böyle olmasına rağmen hicret bir kaçış değildi. Onlar dinlerini yaşayabilmek için dünyaya itibar etmediler. Ensar da yaptıkları fedâkarlıklarla din kardeşliğinin soy kardeşliğinden daha değerli olabileceğini gösterdi. Bununla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de "*İman edip de hicret edenler, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve onları bağışlarına basıp yardım edenler birbirlerinin yâr ve yakınlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, göç edinceye kadar onlarla aranızdaki bağ (yakınlık) sebebiyle hiçbir sorumluluğunuz yoktur. Sizden, dinlerini korumak için yardım isterlerse, aranızda antlaşma bulunan bir topluluğa karşı olmamak üzere yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarımızı görmektedir.*"¹⁰ buyurularak hicret adına yapılan fedâkarlıkların Allah katında ne kadar değerli olduğu anlatıldı.

298

Peygamberliğin ilk on bir yıllık dönemindeki gayret, çaba ve mücadeleden sonra artık iman ile küfrün safları iyice netleşmişti. Bundan dolayı Hz. Peygamber kendisini destekleyecek yeni kavimler aramaya başladı. Bu sünnetullahın veya başka bir deyişle tedbirin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah kulunu iki vazifeyle görevlendirmiştir. Bunlar İslâm dinini ve toplumunu ikame etmek ve bunlara ulaşmak için gayret etmektir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hicret etmesini gerektiren sebeplerden bir diğeri, İslâm davasının ilk yardımcılarının Kureys'in dışından çıkma gereksinimidir. Resûlullah herhangi bir medeniyet veya belirli bir kültürüyle tanınmayan, ümmi bir halkın arasından çıkmış bir peygamberdi. Bu da İslâm'ın ve Resûlullah'ın çevre şartlarının ve Kureys'in arzularının ördüğü

⁹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayınları, 2000), 1/167.

¹⁰ el-Enfâl 8/72.

kabîlevî bir dava olmaktan çıkması için gerekmekteydi. Aksi takdirde Resûlullah'ı Kureyş kabilesinin dininin temsilcisi diye yaftalamaları mümkündü.¹¹

Medine'ye yapılan bu hicret nihai bir hedef veya bir son değil, İslâm davası için yeni bir başlangıç ve yeniden doğuştu. Daha önce Habeşistan'a gerçekleşen hicret ile de arasında farklar bulunmaktaydı. Habeşistan'a hicret eden sahâbilerin orayı yurt edinmeleri söz konusu olmadığı gibi dinlerini yayma gibi bir vazifeleri de bulunmamaktaydı. Habeşistan'a hicrette can güvenliği öncelikli iken Medine'ye hicrette ise can güvenliğini temin etme ve sığınma ihtiyacı ikinci planda kalmaktaydı. Buradaki amaç, huzur ve güven ortamını temin etmekle birlikte İslâm davetine yeni bir merkez bulmaktı. Burası İslâm milletinin, medeniyetinin ve devletin kuruluş merkezi olarak seçilmişti. İlk Akabe görüşmesinden sonra hemen hicret edilmemesi manidardır. Zira aradaki üç yıllık süreç dini ve siyasi mahiyette bir hazırlık dönemi olarak karşımıza çıkar. Siyasi sözlerin de alındığı ikinci Akabe Biatı'ndan sonra hicrete izin çıkmıştır.¹²

2. Hicret Yurdu Olarak Neden Medine Seçildi

Medine şehri o dönem kozmopolit bir yapı arz etmekteydi. Şehirde bir yandan Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşan Araplar diğer yandan da Benî Nâdir, Benî Kaynûkâ ve Benî Kurayzâ kabilelerinden oluşan Yahudiler yaşamaktaydı. Araplar Yemen'de yer alan Me'rib seddinin yıkılmasından sonra önce Tihâme'ye akabinde de V. yy'ın sonlarına doğru daha kuzeye göç ettiler. Onlar köken olarak Kahtanlı olmalarıyla birlikte, Amr b. Âmir'in torunu olan Harice b. Sa'lebe'nin karısı Kayle bt. Cefne'den doğan çocukları, Evs ve Hazrec'in torunlarıydılar. Bu sebeple onlara Kayle oğulları da denilmekteydi. Medine'ye ilk geldiklerinde Yahudilerin siyasi ve ekonomik baskısı altında kalsalar da daha sonra akrabaları olan Gassânîlerin yardımıyla onlara üstün gelmesini bildiler.¹³

Medine'nin hicret yurdu seçilmesinde Arabistan'daki askeri ve ticari olarak stratejik bir konuma haiz olmasının etkisi bulunmaktadır. Yemen'den

¹¹ Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's Siyre* (İstanbul: Dönem Yayıncılık, 2019), 146-148.

¹² Adem Apak, *Siyer-i Nebi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2020), 174.

¹³ Adnan Demircan, "Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği", *İslam Tarihi ve Medeniyeti-Hz. Peygamber Dönemi* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 1/277.

başlayan ve Mekke üzerinden Şam'a giden ticaret yolunun üzerinde bulunduğu için Mekke'nin en önemli geçim kaynağı olan ticareti engellemek gibi bir gücü Müslümanlar böylece ellerine geçirmiş olmaktadır. Medine nüfus olarak Mekke'ye yakındı ve bu şekilde Mekke ve Mekkelilerin karşısına askerî bir güç olarak çıkmaktaydı. Artık Müslümanlar canları sıkıldığında kendilerine işkence yapabilecekleri insanlar değillerdi. Artık onlar da kendileriyle mücadele edebilecek, onları yenebilecek önemli bir güç olmuşlardı. Medine aynı zamanda Arabistan'ın ne kadar büyük bir toprak parçası olduğu düşünüldüğünde Mekke'ye de yakın bir yerdi. Müslümanlar memleketlerinden de çok uzaklaşmamış olmaktadır.

Medine'de uzun süredir devam eden savaşlar ve bu savaşların sonucusu olan Buâs savaşında Evs ve Hazrec'in liderlerinin önemli bir kısmının ölmesi kabileleri zayıf düşürdüğü gibi o dönem Medine şehrinde idari bir boşluk da oluşturmuştu. Bu durum Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medineliler tarafından kabulünü kolaylaştırmıştı. Zira ona kendi aralarındaki kan davasını bitirmek ve birliklerini sağlamak için ihtiyaç duymaktaydılar. Resûlullah onlar için bir denge unsuru haline gelmişti; bu şekilde Medine'de Araplar Yahudilere karşı hâkim unsur haline geldiler.¹⁴

Medine'ye hicretin neticesinde Müslümanlar devletlerini kurdular. Bunun bir sonucu olarak tebliğ faaliyetleri bireysel değil devlet desteğiyle yapılacaktı. Hz. Peygamber dini kimliğinin yanında siyasi bir kimlik de edinmiş oldu; artık kurulmuş olan İslâm devletinin kurucu başkanıydı. Medine dini ve siyasi bir projenin başlangıcı, Mekke'ye daha güçlü dönüş için önemli bir adımdı.¹⁵

3. Hz. Peygamber'in Arap Kabilelerini İslâm'a Davet Etmesi

Allah Resûlü bi'setin başlangıcında 3 yıl boyunca insanları gizli bir şekilde İslâm'a davet etmişti. Bu açıktan davet 10 yıl boyunca devam etmesine rağmen Müslümanlar Mekke'de rahat bir şekilde dinlerini tebliğ edememekte ve yaşayamamaktaydılar. Bu sebeple Resûlullah hac mevsiminde hacca gelen Arap kabilelerine kendisini tanıtmaya, onları İslâm'a davet etmeye, kendisini himaye etmelerine; din ayan beyan ortaya çıkana kadar kendisini korumaya, eğer bunu yaparlarsa da Allah'ın kendilerine dünya saltanatını bahşedeceğini söyleyerek kendisine siyasi destek aramaya başladı.¹⁶

¹⁴ Ali Şeriati, *İslam Sosyolojisi Üzerine*, çev. Kamil Can (Düşünce Yayınları, 1980), 50.

¹⁵ Demircan, "Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği", 1/278.

¹⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Tarihi'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim (Mısır: Daru'l Marife, ts.), 2/348.

Resûlullah, bu maksatla Ukâz, Zülmecâz ve Mecenne pazarlarına gidiyor, burada bulunan kabileleri İslâm'a davet ediyordu. Fakat başta amcası Ebû Leheb olmak üzere müşrikler onun insanlara tesir etmesinin önün geçmek için gayret ediyorlardı. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) davet ettiği kabileler arasında Benî Âmir b. Sa'sa'a, Muhârib b. Hasafe, Fezâre, Gassân, Mürre, Hanîfe, Süleym, Abs, Benî Nadr, Benü'l-Bükâ, Kinde, Kelb, el-Hâris b. Ka'b, Uzre ve el-Hadârime bulunmaktaydı. Bu kabileler arasında hiç biri Hz. Peygamber'in (s.a.s.) davetine olumlu cevap vermedikleri gibi birçoğu da kendisine hakaret hatta küfretmişlerdi.¹⁷ Bu kabileler arasında sadece Benî Âmir b. Sa'saa heyeti İslâm'a meyleder gibi oldu. Eğer üstün gelirlerse iktidarın kendilerinde olup olmayacağını sorduklarında Resûlullah, "bunun Allah'ın elinde olduğunu onu istediğine vereceğini" söyleyince onlar kalkıp gittiler.¹⁸

Resûlullah bir kul peygamber olarak tedbir bağlamında yapması gerekenleri ifa etmek durumundaydı. O yılmadan çalıştı, elinden geleni yaptı. Bunun bir meyvesi olarak da bi'setin 11. yılında Yesrib'ten¹⁹ Hazrecli bir grup²⁰ insanla karşılaştı. Bu karşılaşma Hz. Peygamber'in Taif'e gidişinin hemen akabine denk gelmiş, Mekke'nin hemen dışında Minâ bölgesinde gerçekleşmişti. Onlar arasında Medine'de 120 yıldır devam etmekte olan bir kan davası vardı. Mekke'de Müslümanlara müşrikler tarafından uygulanan ambargo/boykot yıllarına denk gelen dönemde meydana geldiği bilinen ve bu 120 yıllık savaşların son halkasını teşkil eden Buâs Savaşı'nda²¹

¹⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/150.

¹⁸ Ebû Muhammed Cemaeddin Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Saka vd. (Mısır: Mustafa el-Bâbi el-Halebi, 1375/1955), 1/422; Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebe Hancı, 2001/1421), 1/184; Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar (Beyrut: Darü'l Fikir, 1997), 1/237. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hicretten önce yapmış olduğu bu tebliğ faaliyetlerinde topluluk halinde İslâmlaşmalar olmasa da ferdi ihtidâ hareketleri vardı. Örneğin Tufeyl b. Amr Müslüman olmuştu. Bk. Apak, *Siyer*, 159.

¹⁹ Medine'nin İslâm'dan önceki adı Yesrib idi. Hicret gerçekleştikten sonra adı Medine olarak değişse de biz çalışmamız boyunca Medine ismini kullanmayı tercih edeceğiz.

²⁰ Daha öncesinde Resûlullah (s.a.s.) Evslilerden de bir grubu İslâm'a davet etmiş, fakat onlardan olumlu cevap alamamıştı. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/151.

²¹ Buâs mevkii Medine'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Hazrec ile Evs arasında meydana gelen son savaş burada yapıldığı için savaş bu adı almıştır. Bu savaşın çıkış sebebi ise Evs kabilesine mensup birinin Hazreclilere sığınan bir yabancıyı öldürmesiydi. Hazrecliler katilin

Medine'deki diğer bir Arap kabilesi olan Evs'e karşı yenilmişler ve Kureyş'i yanlarına çekerek siyasi destek sağlamak amacıyla Mekke'ye gelmişlerdi. Fakat bu amaçlarında muvaffak olamamışlardı. Medine'de yaşayan Yahudiler ne zaman aralarında bir tartışma veya kavga çıksa gelmesini bekledikleri peygamberi hatırlatıyorlar; onun gelişiyile güçleneceklerini ve onları mağlup edeceklerini söylüyorlardı. Bu sebeple zihnen Medineli Araplar da bir peygamber beklentisi içindeydiler; Resûlullah'ın davetini daha oradan ayrılmadan kabul ettiler. Bu şekilde kendilerini hakir gören Yahudilere karşı avantaj elde etmeyi hedeflemekteydiler. Grup halinde Müslüman olanların sayısının sekiz olduğuna dair rivayetler olsa da onların sayısının altı olduğu kabul edilir.²²

Medine'den Hazrec kabilesine mensup altı kişinin diğer Arap kabilelerinin tamamı reddedmişken İslâm'ı daha orada kabul etmelerinin yukarıda zikredilen sebepler dışında başka sebepleri de bulunmalıdır. Bunlardan ilki Hz. Peygamber'in dede tarafından Hazreclilerle akraba olması, kendisi daha çocukken akrabalarını ziyarete annesiyle Medine'ye gitmesi ve yine Amcası Abbâs'ın Medineliler ile ticari ilişki içerisinde olması ilk akla gelen sebeplerdir.²³

İslâm'ı kabul etme sebeplerinden bir diğeri de Medinelilerin Mekkeliler gibi putperest olmalarına rağmen onlar kadar dinlerinde tutucu olmamalarıdır. Mekkelilerin hayatlarının temelinde ticaret, ticaretlerinin temelinde de putperestlik yer almaktaydı. Bir yerde yetişen insanın kıymetinin kendi çevresi ve akrabaları tarafından bilinmemesi de Mekkelilerin Hz. Peygamber'e ve onun getirdiği İslâm'a sahip çıkmamalarına neden olan diğer bir ayrıntıydı.²⁴

öldürülmemesini istemişler, fakat Evsliler ise bunu kabul etmemişlerdi. Bu savaşta Hazrec'in lideri olan Amr öldürülünce savaşı Evs kazanmıştır. Bu savaş sırasında Evsliler Yahudiler ile ittifak kurmaya çalışınca Hazrecliler de Mekke'ye gelerek Kureyş ile ittifak kurmak istemişler, bunu da başarmışlardı. Yalnız bu ittifak kurulurken Kureyş'in liderlerinden Ebû Cehil bulunmamaktaydı. Olayı öğrendiğinde öyle şeyler yaptı ki Evsliler gelerek anlaşmayı iptal etmek zorunda kaldılar. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/151; Asri Çubukçu, "Buâs" (İstanbul: DİA, 1992), 6/340.

²² İbn Hişâm, *Sîre*, 1/428; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/85; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Menâkibü'l-Ensâr", 1; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/239; Taberî, *Târîh*, 2/354; Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu'l Abbas el-Hüseynî el-Abdî Takiyyüddin Makrizî, *İmtâ'u'l-İmtâ'u'l Esmâ*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî (Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1999/1420), 1/51; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/149.

²³ Adnan Demircan, *Nebevî Direniş: Hicret* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2000), 142-143.

²⁴ Demircan, "Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği", 1/271.

Yukarıda zikredilen Buâs savaşı Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesine zemin hazırlamıştı. Zira bu savaşta iki taraf da artık yenilmiş ve yorulmuşlar ve bu savaşı bitirmek ve barışı sağlamak için çıkar yol aramaya başlamışlardı. İslâm adına bu savaşın getirilerinden bir tanesi de Medineli müşrik Arap kabilelerinin reislerinin neredeyse tamamı öldürülmüş, onların yerini ise yeniliğe açık genç dimağlar almıştı. Eğer böyle olmasaydı Mekkeli biri tarafından yapılan dini tebliğata engel olmak için ellerinden geleni yapacaklardı. Bu savaş bir nevi Hz. Âişe'nin de tabiriyle, Hz. Peygamber ve Müslümanlar için Allah'ın bir lüftü ve ikramı olmuştu.²⁵

4. Suikast Girişimi

Müslümanlar Akabe biatlarından sonra gruplar halinde Medine'ye hicret etmişlerdi. Müslümanların orada toplandıkları gören Kureyş, bunun kendilerine karşı bir tehlike oluşturmasından, ileride Medine'den gelen bir ordunun kendilerini tehdit etmesinden ve ticaretlerinin engellenmesinden korktu. Hz. Muhammed'in hala Mekke'de olduğunu, hicret etmediğini biliyor, Medine'ye gidip başlarına geçmeden bir şeyler yapmaları gerektiğini düşünüyordular.

Mekkeliler bu tehlikeye karşı nasıl tedbir almaları gerektiğini konuşmak üzere bir toplantı düzenleme kararı aldılar. Bu toplantıyı Kusay b. Kilâb'ın yapmış olduğu ve bütün önemli işlerini orada konuştukları Dârünnedve'de yapacaklardı. Bu toplantıya Kureyş'in liderleri katıldı ve kendilerine karşı tehdit oluşturabileceği düşüncesiyle Haşimoğullarından Ebu Leheb dışında hiç kimseyi toplantıya kabul etmediler. Burada Hz. Muhammed'i nasıl engelleyeceklerine dair çeşitli görüşler öne sürülse de nihâi olarak oraya katılan kabilelerden savaşçı gençlerin aynı anda saldırarak Hz. Muhammed'i öldürmesi kararında uzlaştılar. Kararı alan kişiler Abdüşems oğullarından Ebû Süfyân b. Harb, Şeybe b. Rebîa, Utbe b. Rebîa, Nevfel b. Abdümenaf oğullarından Cubeyr b. Mut'im, Hâris b. Âmir b. Nevfel, Tu'ayme b. Adî, Abdüddâroğullarından Nadr b. Hâris, Esed b. Abdülluzâ oğullarından Ebü'l-Bahterî b. Hişâm, Hakim b. Hizâm, Zem'a b. el-Esved b. el-Muttalib, Mahzûmoğullarından Ebû Cehil b. Hişâm, Sehmoğullarından Münebbih b. el-Haccâc, Nübeyh b. el-Haccâc,

²⁵ Buhârî, *Sahih*, "Menâkibü'l-Ensâr", 1.

Cumahoğullarından Ümeyye b. Halef idi. Burada isimleri zikredilmeyenlerden de toplantıya katılanlar bulunmaktaydı. Bu toplantıya katılanlara bakıldığında Kureys'in zamanında çeşitli vesilelerle Hz. Peygamber'e karşı ılımlı yaklaşanlarının dahi karar vericiler arasında oldukları görülür.²⁶

Suikast kararı alanlar arasında iki isim dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Haşimoğullarına karşı yapılan ambargonun şiddetinin arttığı yıllarda onlara gıda yardımı yapan ve ambargo kararının bozulmasında da katkısı olan Ebû'l-Bahteri b. Hişam ile Hz. Muhammed destek amacıyla gittiği Taif'ten dönüşünde kendisini himayesine alarak Mekke'ye girmesini sağlayan Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr'dir. Mut'im'in bu sıralarda öldüğü muhtemeldir ki çocukları babalarının Hz. Peygamber'e vermiş olduğu himayeye kendilerini bağlı hissetmemişlerdir.²⁷ Hz. Peygamber, Hz. Âişe'yi Hz. Ebû Bekir'den istediğinde o kızının Mut'im'in oğlu Cubeyr ile nişanlı olduğunu, onlara evvela niyetlerinin geçerli olup olmadığını sorması gerektiğini söylemişti. Mut'im ve hanımı ise kızın oğlumuzu yoldan çıkarır (Müslüman yapar) diyerek bu işten vazgeçtiklerini söylemişlerdi. Hz. Ebû Bekir de bu müjdeli haberi alınca Resûlullah'a, Hz. Âişe ile evlilikleri için olumlu cevap vermişti. Cübeyr'in bu meseleden dolayı Resûlullah'a düşmanlığı olabileceği kanaatindeyiz.²⁸

Toplantıya Necidli bir ihtiyar kılığında şeytanın veya İblis'in katıldığına ve oradakileri en etkili kararı almaları için kendilerini yönlendirdiğine dair rivayetin doğru olması mümkün değildir. Taberî'nin *Tarihür-Rüsûl ve'l Mülûk* (ö. 310/922) isimli eserinde yer alan rivayette Necidli ihtiyar onlardan evvel Dârünnedve'ye gelmiş kapısında beklemekteydi. Rivayete göre Ebû Süfyân ona "Sen de kimsin?" diye sormuş fakat onun akıllı ve herkesten daha istekli olduğunu görünce de ona "gir" demişti. Böyle bir kararın böyle kritik bir zamanda sadece Ebû Cehil tarafından alınabileceği kanaatindeyiz. Ayrıca kendileri için son derece hayati bir kararın alınacağı böyle bir toplantıya güvenlik zaafiyeti doğuracağından tanınmayan birinin kabul edilmesi mümkün değildir.²⁹

²⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/480-482; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/193; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/260; Taberî, *Târih*, 2/370; Makrizî, *İmtâ'u'l-Esmâ'İmtâ'u'l Esmâ*, 1/55.

²⁷ Demircan, *Hicret*, 108.

²⁸ Taberî, *Târih*, 2/412; Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2012), 138.

²⁹ Demircan, "Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği", 1/274.

İlk dönem siyer ve tarih alanında eser vermiş İbn İshâk, İbn Hişâm, Vakidî, Halife b. Hayyât, İbn Kuteybe ve Taberî gibi önemli yazarların kitaplarında Hz. Peygamber'e yapılması düşünülen suikast olayında ismi geçen Necidli ihtiyar rivayetine pek itibar edilmediği görülür. Fakat sonraki dönemlerde yazılan eserlerde bu ayrıntıya yer verilmesi ilginçtir. Bu konuyla ilgili çalışma yapan Mehmet Azimli bu rivayetin Necidlileri yermek için onların aleyhine uydurulduğunu iddia eder. Bu olayı incelediğimizde düşmanları aleyhine hadis uydurma olayının İslam tarihinde kabile ve milletlerin sıkça başvurdukları bir yöntem olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.³⁰

Necidlilere yönelik böyle bir iftiranın sebeplerini araştırdığımızda Necidliler ile Tihâmelilerin birbirlerini sevmedikleri ve aralarında düşmanlık olduğunu görmekteyiz. Necid, Orta Arabistan'da çöl karakterli yüksek bir bölgedir.³¹ İki bölge arasında yeme içme başta olmak üzere birçok alanda kültür farkları bulunmaktadır.³² Tihâmelilerin Necidlileri sevmedikleri ve onlara yönelik bir düşmanlık hissi taşıdıkları bilinmektedir. Bu hislerin ve düşüncelerin İslâm ile beraber bir anda kaybolması mümkün değildir.

Necidliler, Tihâmeliler tarafından kaba olarak görülüyorlardı. Hz. Peygamber'in hayatına baktığımızda Necidliler ve kültürleriyle ilgili örnekler denkleme gelebiliyoruz. Örneğin Müslüman olduktan sonra Hz. Hâlid b. Velid, Resûlullah teyzesi Hz. Meymûne ile evli olduğundan sık sık Hz. Peygamber'in evini ziyaret eder olmuştur. Bu ziyaretlerin birinde diğer bir teyzesi Huzeyle bt. Hâris, Hz. Meymûne'ye bir keler göndermişti; yemekte pişmiş keler bulunmaktaydı. Hz. Peygamber bu yemekten "Benim kavmim içerisinde böyle bir alışkanlık olmadığı için ben bunu yadırgıyorum. Keler yemek haram değil." demiş; Hz. Hâlid ise kelerden yemişti.³³

³⁰ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 107, 196.

³¹ Zekeriya Kurşun, "Necid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/491-493.

³² Elnure Azizova, "Tihâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/153-154.

³³ Ebû Ömer Cemâluddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî, *el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dârü'l Cîl, 1992), 2/140; Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvid (Beyrut: Dârü'l Kütübî'l İlmiyye, 1415), 8/340; Buhârî, *Sahîh*, "Et'ime", 10, "Zebâih", 33; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî

Gerek Muhâcirler gerekse de Ensâr olsun ilk Müslümanlar, Tihâme bölgesinin insanlarından oluşmaktaydı. Necidliler ile aralarındaki rekabet hissi İslâm'dan sonra da devam etmişti. Bunun etkisiyle Hz. Peygamber'in vefatından sonra zuhur eden ridde hareketlerinin merkezi Necid olmuştu. Birçok kişi peygamberlik iddiasında bulunmuştu. Bunlardan en zararlısı ise Müseylimetü'l Kezzâb olmuştu ki o da bir Necidliydi.³⁴ Bir savaşın akabinde Resûlullah Necidli dört kişiye de ganimetten pay vermek isteyince insanlar bunu yadırgamıştı. Yine Resûlullah Dahhâk b. Süfyân'ı kendi kabilesine onları İslâm'a davet için göndermek isteyince Hz. Ömer "ona zarar verebilir, hatta öldürebilirler" demiş, Hz. Peygamber de bu niyetinden vazgeçmişti.³⁵

5. Hz. Peygamber'e Hicret İçin İzin Verilmesi

Cebrâil (a.s.) gelerek Hz. Peygamber'i bu toplantıdan ve kendisine karşı alınan suikast kararından haberdar etti. Resûlullah'ı bu gece evinde kalmaması ve hicret etmesi konusunda uyardı.³⁶ Başka bir habere göre ise Resûlullah'a suikast haberini veren Nevfel b. Üheyb b. Abdimenaf'ın hanımı olan halası Rakîka bt. Ebî Sayfî b. Hâşim b. Abdimenaf b. Kusay idi. Bu olayı aralarında konuşan bir takım komşularından öğrenmişti. Hz. Peygamber'e gelerek "Senin uyumunu bekliyorlar" diyerek onu uyardı. Bu rivayete göre halasından bu haberi alan Hz. Peygamber, o gece yerine Hz. Ali'yi bırakarak yola çıktı. Onlar sabah olduğunda eve girdiler. Yatakta yatanın Hz. Ali olduğunu görünce onu biraz hırpaladılar. Resûlullah'ın nerede olduğunu sordular, Hz. Ali de "Onun hakkında hiçbir bilgim yok!" dedi.³⁷ Bizim kanaatimize göre iki şekilde de Resûlullah'ın suikast haberini öğrenmesi mümkündür. Biri diğerine mani değildir.

(261/875) Müslim, *Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Sayd", 43-47.

³⁴ Ahmet Önkal, "Müseylimetülkezzâb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/90-91.

³⁵ Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Abide Nemerî (262/876) İbn Şebbe, *Tarihü'l-Medîneti'l-Münevver*, *Ahbarü'l-Medîneti'l-Münevver*, thk. Fehim Muhammed Şeltu (Cidde: Dârü'l-İsfahani, 1973), 2/598. Ayrıca bk. Cafer Acar, "Siyer Rivayetlerinde Bir Aktör Olarak İblis/Şeytan", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (30 Aralık 2016), 317-318.

³⁶ "Hatırlar mısın? İnkâr edenler seni etkisiz hale getirmek veya öldürmek ya da yurdundan çıkarmak için tuzaklar kuruyorlardı; onlar tuzak kuruyorlardı Allah da bozuyordu. Tuzak bozma işini en iyi yapan Allah'tır." el-Enfâl 8/30. Mukâil'de tefsirinde bu âyet-i kerîme ile Kureyş'in Resûlullah'ı öldürmek niyetiyle yaptıkları plana işaret edildiğini ifade etmektedir. Mukâtil, *Tefsîr*, 2/110.

³⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/482-484; İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/51; Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, 1/259-265; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye (el-Bidâye ve'n Nihâye'den)*, thk. Mustafa Abdülvâhid (Dârü'l Ma'rife, 1395/1976), 2/239.

Resûlullah'a Cebrâil'in (a.s.) getirdiği bu haberle birlikte hicret izni de verilmiş oluyordu. Resûlullah hergün Hz. Ebû Bekir'in evini ziyaret ederdi. Hz. Peygamber hicret emrini alınca hicrette kendisine arkadaşlık, yoldaşlık yapacak olan Hz. Ebû Bekir'in evine gitti. Fakat bu mutad olmayan bir saatte yapıldığından Hz. Ebû Bekir endişeye kapıldı. Resûlullah eve geldi ve kendisiyle baş başa görüşmek istediğini oradakilerin çıkarılması gerektiğini söyleyince Hz. Ebû Bekir "Onlar benim kızlarım ve senin ailen Ya Resûlullah!" diye cevap verdi. Bunun üzerine kendisine hicret için izni verildiğini söyleyince Hz. Ebû Bekir merakla "Arkadaşlık" diye sordu. Hz. Peygamber de "arkadaşlık" diye cevap verince Hz. Ebû Bekir sevincinden ağlamaya başladı.³⁸

Hz. Âişe o zaman daha çocuk olmasına rağmen olayı gayet ayrıntılı anlatmaktadır.

"Allah Resûlü, Ebû Bekir'in evine gelme zamanında hata etmezdi. Ya sabah veya akşam gelirdi. Allah Resûlü'ne izin verildiği ve Mekke'den çıktıkları gün öğle saatinde, gelmediği bir saatte geldi. Ebû Bekir onu görünce 'Resûlullah önemli bir olay olmasa bu saatte gelmez' dedi. Hz. Peygamber odaya girdiğinde Ebû Bekir evvela onun oturması için biraz bekledi. Odada Esmâ ve benden başka kimse yoktu. Resûlullah "yanındakileri benden uzaklaştır" (yani odadan çıkar) dedi. Ebû Bekir ise "Ya Resûlallah! Onlar iki kızım. Anam babam sana feda olsun." deyince, Resûlullah "Allah bana çıkış ve hicret için izin verdi." dedi. Ebû Bekir "Arkadaşlık" diye sorunca Resûlullah "Evet Arkadaşlık" dedi. Ben bundan önce Ebû Bekir o gün ağlayana kadar bir erkeğin sevinçten ağladığını görmemiştim. Sonra 'Ey Allah'ın Peygamberi! Şu iki deveyi bunun için hazırladım.' dedi. Resûlullah ise bunu ancak ücreti karşılığında alabileceğini söyledi. O ikisi Abdullah b. Ureykıt'ı kiraladılar. Bu Benî ed-Dîl'den bir adamdı. Annesi Beni Sehm b. Amr'dandı ve o bir müşrikti. Yol gösteriyordu. Ona iki deveyi verdiler. İki deve onun yanında yayılıyordu."³⁹

³⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/482-484; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/195; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/259; Buhârî, *Sahîh*, "Menâkibü'l-Ensâr", 45, "Libâs", 16; Makrizî, *İmtâ'u'l Esmâ*, 1/55-57; Taberî, *Târîh*, 2/377; Demircan, *Hicret*, 115.

³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/196; Buhârî, *Sahîh*, "Menâkibü'l-ensâr", 45, "Libâs", 16; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/246; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/162; el-Bûtî, *Fikhu's Siyre*, 172.

Abdullah b. Uraykıt'ın bizzat peygamber tarafından kiralanması Müslümanlara işlerini Müslüman olmasalar da ehil olana yaptırmaları hususunda bir mesajdı. Allah Resûlü tecrübesinden ve işindeki ustalıktan, Mekke ve Medine arasındaki yolları iyi bilmesinden dolayı onu seçmişti. Bu noktada kişide ilk aranan şartın din değil de liyakat olması son derece önemlidir. Bu hakikat ayrıca “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.”⁴⁰ Âyet-i kerimesi ile de vurgulanmıştır.

Bu âyet-i kerimenin sebab-i nüzûlünün Osman b. Talha hakkında olduğunu biliyoruz. Hz. Peygamber Mekke'yi fethettiğinde Kâbe'nin kapısı kilitliydi. Anahtar o zamana kadar Sidâne görevi kendisinde ve ailesinde olan Osman b. Talha'daydı. Resûlullah istemesine rağmen dama çıkmış anahtarı vermemekte ısrar etmekteydi. Bunun üzerine Hz. Ali onun elini büktü ve anahtarı zorla elinden aldı. Resûlullah Kâbe'nin içinde iki rekât şükür namazı kıldı. Çıkışında amcası Hz. Abbâs yanına gelerek Sidâne görevini Osman b. Talha ve ailesinden alıp kendilerine vermesini, bu şekilde Sikâye ve Sidâne görevlerinin kendilerinde olacağını söyledi. Resûlullah anahtarı ona vermişti ki bu âyet-i kerîme nüzul etti. Hz. Peygamber de Hz. Ali'ye anahtarı tekrar Osman b. Talha'ya vermesini emretti. Burada dikkat edilmesi gereken husus Kâbe'nin Sidâne görevi tekrar kendisine verilen Osman ve ailesinin müşrik olmasıydı. Bunu hakkıyla o güne kadar yaptıklarından anahtar tekrar onlara verilmişti. Osman b. Talha ilgili âyet-i kerimeyi dinledikten sonra Müslüman oldu.⁴¹

Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'i yol arkadaşı seçmesi için birçok sebep bulunmaktaydı. Onların peygamberlik öncesi de iyi birer dost olmaları, Hz. Ebû Bekir'in ilk erkek Müslüman olması, bunların yanında Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile nişanlı olması gibi birçok sebep sayılabilir.⁴² Hz. Ebû Bekir daha önce birçok kez Hz. Peygamber'den diğer Müslümanlar gibi hicret etmek için izin istemiş, fakat Resûlullah ona belki bana hicrette yoldaş olursun diyerek acele etmemesini, sabretmesini söylemişti.⁴³

Bu düşünceyle Hz. Ebû Bekir sürekli hicret için hazırlık yapmaya başlamıştı. Bu dönemi Resûlullah ile hicretleri için hazırlıkların yapıldığı ve

⁴⁰ en-Nisâ 4/58.

⁴¹ Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Vâhidî en-Nîsâbü'rî, *Esbâbü'n- Nüzûl en-Nâsîh ve'l-Mensûh* (Beyrut: 'Alemü'l-Kütüb, ts.), 116.

⁴² Demircan, *Hicret*, 115; Demircan, “Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği”, 1/275.

⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/196; Taberî, *Târih*, 2/375; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/245.

uygulanacak stratejilerin belirlendiği bir hazırlık dönemi olarak görebiliriz. Zira hicret yolculukları incelendiğinde ciddi bir planlama, akıl yürütme ve hazırlıkla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Hicret için hazırlanan develerden, yol için tutulan klavuzdan, Hz. Ebû Bekir'in ailesinin bütün fertlerini hicrette bir şekilde görevlendirip organize etmesinden bu anlaşılmaktadır. İnsanlığın geleceğini ilgilendiren böylesi önemli bir yolculuğun gelişi güzel yapıldığını düşünmek de zaten mümkün değildir. Böyle olması Allah Resûlü'nün sünnetullah gereği uyması gereken sebeplere riayete aykırı olurdu. Allah isteseydi Resûlü'nü Mirac hadisesinde Burak'a bindirip bir anda Kudüs'e götürdüğü gibi yine Burak'ını gönderip onu bir anda Medine'ye hicret ettirebilirdi. Böyle olması Allah'ın başta Resûlü olmak üzere bütün Müslümanlara emrettiği Sünnetullah'a ittiba ve dünyanın bir imtihan yurdu olduğu hakikatine aykırı olacaktı. Buradan hareketle Müslümanlara verilen mesaj sebeplere sonuna kadar riayet etmek olmaktaydı. Resûlullah'ın hicret için almış olduğu bütün tedbirler yapması gereken şer'i vazifesiydi. Bütün bunları yaptıktan sonra yine o tam bir tevekkül ile Allah'a sığınıyor ve kendisini başarılı kılması için dua ediyordu.⁴⁴

Hz. Ömer'in Müşriklerin tamamına meydan okuyarak korkusuz bir şekilde hicret ettiğini biliyoruz. Akıllara şöyle bir soru gelebilir. Acaba Hz. Ömer Resûlullah'tan daha mı cesurdu? Veya Hz. Peygamber korkuyor muydu? Şunu bilmeyiz ki Hz. Ömer'in hareketleri bireyseldir ve kendisini bağlar. Ama Hz. Muhammed bir peygamberdir ve onun hareketleri, yaptıkları yasa, kanun kabul edilir. Hz. Peygamber şayet bu şekilde hicret etseydi diğer Müslümanlar da bu şekilde hicret edeceklerdi. Bu ise belki de sebepler dairesinde Müslümanlar için bir felaketle sonuçlanacaktı. Resûlullah tedbir tevekkül dengesi çerçevesinde hareket ediyordu. Tedbir adına beşer aklının gerektiği gibi bütün tedbirleri aldı. Bundan dolayı Hz. Ali'yi kendi yatağına yatırdı. Kendisine o dönemin işinde mahir, sadık, iş ahlakı olan birini klavuz olarak tuttu. Müşriklerin dikkatleri dağılınca kadar da sevr mağarasında kaldı.⁴⁵

Hz. Ebû Bekir kendisi yalnız hicret edeceğini düşünüyordu. Bu maksatla Benî Kuşeyr'in develerinden 800 dirhem karşılığında iki deve satın

⁴⁴ el-Bûtî, *Fikhu's Siyre*, 165.

⁴⁵ el-Bûtî, *Fikhu's Siyre*, 172.

almıştı. Hz. Peygamber kendisine “bekle belki bana yoldaşlık yaparsın” deyince kendisi de bu develeri yaklaşık dört ay boyunca beslemeye devam etti. Hicret yolculuğuna çıkmadan evvel “Bu iki deveden birini al” dediğinde Hz. Peygamber “bedeli karşılığında” diyerek borç kabul etmesi şartıyla kabul etmişti. Bu deve daha sonra meşhur olacak devesi el-Kasvâ idi.⁴⁶

Hz. Ebû Bekir ailesinden kızı Esmâ’yı, oğlu Abdullah’ı ve Mevlâsı Âmir b. Führeyre’yi bu iş için organize etti ve her birine ayrı ayrı görevler verdi. Esmâ’nın görevi onlara yemek getirmektir. Hz. Ebû Bekir borca verdiği bir sürüsünü güden mevlâsı Âmir b. Führeyre’yi ise hem ihtiyaçları olan sütü sağlaması hem de ayak izlerini silmek üzere görevlendirmişti. O da aynı zamanda kendilerine konuşulanları aktaracaktı. Abdullah’ın görevi ise akşama kadar Mekke’de haklarında konuşulanları dinlemek, kendilerine istihbarat desteği sağlamak ve akşam da bu haberleri kendilerine ulaştırmaktı.⁴⁷

Gece olduğunda Resûlullah’ı öldürmeyi planlayan suikast timi Hz. Peygamber’in (s.a.s.) evinin önüne geldiler ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) evinden çıkmasını beklemeye başladılar. Bu suikast timinde Ebû Cehil, el-Hakem b. Ebûl Âs, Ukbe b. Ebû Mu’ayt, en-Nadr b. el-Hâris, Ümeyye b. Halef, İbnü’l Gaytala, Zem’a b. el-Esved, Tu’ayme b. el-Adî, Übey b. Halef ve Haccâc’ın çocukları bulunmaktaydı. Onlar Hz. Peygamber’in her gece Kâbe’nin yanında namaz kılmak için evinden çıktığını biliyorlardı. Birincisi bu sebeple ikincisi ise câhiliye inancına göre bir kişinin evine baskın yaparak öldürülmesi onlar için büyük bir ayıp olduğu ve yığıtçe bir hareket olmadığı için evine girmedikleri ve sabaha kadar çıkmasını bekledikleri söylenmektedir.⁴⁸

Cebrâil (a.s.) Hz. Peygamber’e o gece yatağında yatmamasını emrettiğinden Resûlullah yerine Hz. Ali’yi bıraktı ve ona “Benim giydiğim yeşil Hadramî hırkamı giy ve yatağında uyu. Korkma sana onlar zarar veremezler.” diyerek yatığına onu yatırdı; bu hareket bir tedbir gereği idi. Aynı zamanda Mekke müşriklerinin Resûlullah’ta emanetleri bulunmaktaydı. Onlar kaybolmasından korktukları bir malları olduğunda,

⁴⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/485; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/196; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, 1/259; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/233; Makrizî, *İmtâ’u’l Esmâ*, 1/59.

⁴⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/196; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, 1/259-261; Taberî, *Târih*, 2/376; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/235, 245; Makrizî, *İmtâ’u’l Esmâ*, 1/58.

⁴⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, 2/482; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/193-196; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/162; Demircan, “Hz. Muhammed’in (sas) Peygamberliği”, 1/276. Muhammed Hamidullah evinin arkasında yer alan küçük kapı benzeri yerden takip edildiklerini bildiği için Hz. Ebû Bekir’in buradan atlayarak Resûlullah ile buluştuğunu iddia eder.

doğruluğundan ve emanette emin olmasından dolayı şüphe etmeden mallarını değerli eşyalarını getirir, Hz. Peygamber'e bırakırlardı. Bu emanetleri sahiplerine teslim etmesi ve sonra hicret etmesi hususunda Hz. Ali'yi görevlendirdi. Resûlullah evinden çıktı ve Yâsîn Sûresi'nin ilk on ayetini okuyarak onların üzerine Bathâ toprağından bir avuç toprak attı ve yanlarından ayrıldı.⁴⁹ Onların getirdiğı dine inanmamalarına rağmen emanetlerini getirip Hz. Peygamber'e bırakmaları, İslâm'ı kabul etmeme sebeplerinin Resûlullah'a, İslâm'a karşı kibirlenmekten ve İslâm'ı kabul ettikleri takdirde kendi azgınlıkların yapamama korkusundan olduğı anlaşılmaktadır.⁵⁰

Hz. Ebû Bekir hicrete giderken 5 bin veya 6 bin dirhem civarında olan malının tamamını lazım olur düşünceyle yanına almış, ailesine bir şey bırakmamıştı. Hz. Esmâ'nın anlattığına göre, dedesi Ebû Kuhâfe gelmiş ve oğlundan şikâyet ederek çocuklarını aç bırakıp gittiğini söylemişti. Bunun üzerine Hz. Esmâ dedesine hitapla "Kesinlikle öyle değil babacığım " dedi. O sırada dışarıdan taş topladım ve Ebû Bekir'in evin içinde parasını sakladığı küvetin içine koydum. Üzerine de elbise örttüm. Sonra dedemi çağırdım ona bak dedim. O da eliyle bakınca 'Bu size yeter, baya bırakmış.' dedi. Hz. Esmâ, "ben bunu ihtiyarı rahatlatmak için yaptım." dedi.⁵¹

Buradan Resûlullah'ın (s.a.s.) doğrudan Sevr dağına mı yoksa Hz. Ebû Bekir'in evine mi gittiğı noktasında iki farklı rivayet bulunmaktadır. İlk rivayete göre evvela Hz. Ebû Bekir'in evine gitti ve gizli bir şekilde evin arka tarafında yer alan küçük bir kapıdan⁵² gizli bir şekilde yola koyuldular.⁵³ Bu rivayetin doğru olma ihtimali biraz zayıftır. Zira Kureyş'in bu süreçte Hz. Ebû Bekir'in evini takip etmesi yüksek ihtimaldir. Böyle bir durumda

⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/195; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/261; Taberî, *Târih*, 2/377; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/235; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/162.

⁵⁰ el-Bûtî, *Fikhu's Siyre*, 173.

⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/195-198; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/261; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/236.

⁵² O dönem Mekke'deki evlerde bu şekilde küçük pencere benzeri, sırt sırta olan iki ev arasında kapılar olmaktaydı. Bir nevi zorda kalındığında kullanılmaktaydı. Anlaşılan bu kapı günümüz evlerinde banyo ve tuvaletlerde bulunan havalandırma için kullanılan küçük pencerelere benzemekteydi. Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Mısırî İbnü'l-Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Dârü's Sadr, 1415/1994), 3/14.

⁵³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/260; Taberî, *Târih*, 2/378; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/234; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/163.

Resûlullah'ın Hz. Ebû Bekir'in evine gitmesi tedbirsizlik olurdu diye düşünüyoruz.

Diğer rivayete göre ise Hz. Peygamber evden çıkarken Hz. Ali'ye verdiği talimatlardan biri de Hz. Ebû Bekir'e ulaşması ve ona gittiği yeri söyleyip peşinden kendisine katılmasını söylemesiydi. Bu rivayete göre Resûlullah doğrudan Sevr mağarasına doğru yola çıktı.⁵⁴ Daha sonra Resûlullah yolda kendisine doğru yaklaşan Hz. Ebû Bekir'i Kureyş'ten biri sandı ve yakalanmamak için adımlarını hızlandırdı. Hatta o kadar hızlanmıştı ki ayağından yaralandı. Hz. Ebû Bekir'in sesini tanıyan Resûlullah ile bir araya geldiler ve Sevr mağarasına kadar beraber gittiler. Resûlullah ayağı kanayarak yola devam etti ve bu şekilde mağaraya girdi. Bir ara Resûlullah ayakkabısından dolayı yalın ayak kalıp da yürüyemez hale gelince Hz. Ebû Bekir Resûlullah'ı sırtına aldı ve yola öyle devam ettiler.⁵⁵

Resûlullah'ın evinde olmadığını öğrenen Kureyş seferberlik halinde onu aramaya başladı. Bulunması muhtemel yerlerden bir tanesi olduğu için evvela Hz. Ebû Bekir'in evine gittiler. Kapısını çaldılar; kapıyı Esmâ bt. Ebû Bekir açtı. Babasının ve Resûlullah'ın nerede olduğunu sordular "bilmiyorum" dediğinde Ebû Cehil ona sert bir tokat attı. Bu tokatın etkisiyle Hz. Esmâ'nın küpesi düştü.⁵⁶ Ebû Cehil İslâm'ı kabul etmediği gibi Cahiliye örf ve adetlerine de uymamaktaydı. Aciz, güçsüz bir kızın darb edilmesi cahiliye adetlerine göre de kabul edilemezdi.

Mağaraya gidene kadar o gece Resûlullah ve arkadaşı Hz. Ebû Bekir için zorlu geçti. Bir yandan yol meşakkati diğer yandan ise düşmanın her an kendilerini yakalamalarından duyulan endişe ile Resûlullah dikkatli iken Hz. Ebû Bekir ise korku içindeydi. Yolda bazen Resûlullah'ın önünde, bazen de arkasında yürümekteydi.⁵⁷ Bu halini fark eden Resûlullah bunu niye yaptığını kendisine sorduğunda "Ya Resûlullah! Bazen arandığın aklıma geliyor arkaya geçiyorum. Bazen de ön tarafı gözetlemek aklıma düşüyor öne geçiyorum diye cevap veriyordu. Bu şekilde zorluklar arasında, teyakkuz halinde mağaraya kadar geldiler.⁵⁸

6. Hicret Olayını Bilenler

⁵⁴ İbn Kesîr, *Siyer*, 2/235.

⁵⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/260; Taberî, *Târih*, 2/378-380; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/234.

⁵⁶ Taberî, *Târih*, 2/379; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/233-236.

⁵⁷ Bazı rivayetlerde sağında ve solunda diye geçmektedir.

⁵⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/260-261; Taberî, *Târih*, 2/378-380; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/234-235.

Hz. Peygamber tüm insanlık için bir dönüm noktası teşkil eden tehlikeli hicret yolculuğunu mümkün olduğu kadar gizli tutmuştu. Bu yolculuğu bilenler sadece Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'in ailesi ve hicret yolculuğunda ona eşlik eden Âmir b. Führeyre ve yolda kendilerine klavuzluk eden Abdullah b. Uraykıt idi. Mekke'den hicret edenler ve Mekke'de kalıp hicret bekleyen Müslümanlar dahi bu yolculuktan ve yolculuğun ayrıntılarından haberdar değillerdi. Bu gizlilik Allah Resûlü'nün can güvenliği ve bu seyahatin başarıya ulaşması için önemliydi. Bu yolculuğu bilenler de bir şekilde bu işin içinde olanlar ve olayın ilgili yerlerini bilmesi gerekenlerdi. Hz. Ebû Bekir kendi aile fertlerini de çok iyi organize etmiş ve onları bu planın birer parçası haline getirmişti. Sevr dağından sonra hangi istikametten Medine'ye gittiklerini ise sadece Hz. Peygamber ve yanındakiler bilmekteydi. Mekke'deki Müslümanlar Hz. Peygamber'in Medine'ye ulaştığını ise ancak Mekke'ye gelen bir münâdînin haber vermesiyle öğrenebildiler.⁵⁹

7. Mağarada Yaşananlar

Mağaraya vardıklarında Hz. Ebû Bekir Resûlullah'a beklemesini, eğer içeride zararlı bir şey varsa bertaraf edeceğini, kendisine bir zarar gelmesini istemediğini söyledi; içeri önce kendisi girdi. Mağarada zararlı bir şeyler varsa temizleme niyetindeydi. Mağarayı iyice kontrol etti. Yılan çıyan gibi zararlı hayvanların girmesine mani olmak için üzerindeki örtüyü yırttı ve delikleri bununla tıkadı. Boşta kalan bir deliği de kendi topuğunu dayayarak kapattı. Hazırlıklar bitince "Gel ya Resûlullah!" dedi. Resûlullah son derece yorgun olduğundan başını Hz. Ebû Bekir'in dizine dayayarak uyuyakalmıştı. Bir yılan onu topuğuyla kapattığı delikten sokmasına rağmen o Resûlullah'ı rahatsız etmemeye çalıştı. Buna rağmen gözyaşları Resûlullah'ın yüzüne dökülmüş ve onu uyandırmıştı. Hz. Peygamber yarasının üzerine tükürüğünü sürdü; ağrı ve sızısı hemen geçiverdi.⁶⁰

Onlar mağaranın içindeyken mağaranın ağzına bir örümcek ağrı örerken, iki güvercin de mağaranın ağzının hemen kenarına yuva yapmış,

⁵⁹ Taberî, *Târih*, 2/379; Abdulkuddûs el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicreti'n-Nebeviyye* (Cidde: Ravza, 1398/1978), 23.

⁶⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/485; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/259-265; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/236; el-Bûtî, *Fikhu's Siyre*, 163.

güvercinlerden biri de yumurtlamıştı. Mağarada Resûlullah namaz kılarken Hz. Ebû Bekir de çevreyi gözetliyordu. Kendilerine doğru gelen Kureyşlileri görünce “İşte kavmin seni arıyorlar!” dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona korkmamasını, Allah’ın kendileriyle beraber olduğunu telkin etti. Kureyşin adamları başlarında kiraladıkları o dönemin Abdullah b. Uraykit ile beraber en iyi iz sürücülerinden, kâiflerinden olan Kürz b. Alkame önderliğinde mağaranın ağzına kadar geldiler. Onlardan biri mağaranın ağzındaki örümcek ağını ve güvercin yumurtasını görünce, “Bu mağarada hiç kimse olamaz” dedi. Fakat o an Hz. Ebû Bekir çok korkmuştu ve “Ya Resûlallah! Biri ayaklarının altına baksa bizi görecektir.” dedi. “Üzülme Allah bizimledir, sen iki kişinin üçüncüsünün kim olduğunu zannediyorsun” diyerek onu teskin etti.⁶¹ Orada hiç kimsenin olamayacağı kanaatine varınca müşrikler ellerinde kılıçlar ve sopalarla geri dönmek zorunda kaldılar. Hayatlarının söz konusu olduğu böyle bir anda bile Resûlullah Allah’a tam bir tevekkül örneği göstermişti. Onun her anı tevekkül doluydu. Hicret yolculuğuna çıkarken de dua etmiş ve duasında kendisini gecenin ve gündüzün musibetlerinden korumasını ve bu yolda kendisine yoldaş olmasını Rabbinden istemişti.⁶²

Bu şekilde ilk büyük tehlikeyi atlattıkları oldu. Planlandığı üzere Hz. Ebû Bekir’in mevlâsı Âmir b. Führeyre sürüsünü orada kaldıkları müddet boyunca hava kararınca oraya getiriyordu. Onlara süt sağıp olan bitenlerden de bildiği kadarıyla haber verdikten sonra sabah olmadan oradan ayrılıyor, giderken de oralarda var olan ayak izlerini sürüsü vasıtasıyla siliyordu.⁶³

Hz. Âişe’nin baba bir kardeşi olan Esmâ bt. Ebû Bekir, daha önce yapılan planın bir gereği olarak onlara yemek götürüyordu. Mekke’den çıkarken onlara güzel bir azık hazırlamışlardı. Bununla ilgili Hz. Âişe “Biz Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir’i güzel bir şekilde yol için hazırladık. Onlara yiyecek hazırladık ve onu azık torbasına koyduk. Esmâ kuşağını yırtarak bir parçası ile azığın ağzını bağladı. Başka bir parçası ile de su kırbasının ağzına askı yaptı. Bu sebepten Resûlullah kendisini ‘Zatü’n Nitâkeyn-İki kuşak sahibi’ diye isimlendirdi.⁶⁴

8. Sürâka’nın Olayı

Kureyş, Hz. Peygamber’in ve arkadaşının gidebileceği, bulunabileceği bütün yerleri ve yolları kontrol edip de onları bulamayınca ikisinden birini

⁶¹ Tevbe Sûresi 9/38-41; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/195; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/242; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/164; el-Ensârî, *Tarîkû’l-Hicre*, 16.

⁶² İbn Kesîr, *Siyer*, 2/234.

⁶³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/196; Taberî, *Târih*, 2/376.

⁶⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/197.

ölü ya da diri getirene 100 develik o günün şartlarında çok büyük bir ödül belirlemişti.⁶⁵ Bir rivayete göre Rebûlevvel ayının dördünde pazartesi gecesi Sevr mağarasından çıkarak dört kişilik bir grupla Medine'ye yönelen⁶⁶ Resûlullah sahil yolundan Yanbû şehrine yakın Benî Müdlic yurdunun civarından geçerken onları görenler oldu. Bunlardan bir tanesi de Sürâka b. Malik'in kardeşinin oğlu olan Abdurrahman b. Mâlik el-Müdleci idi. Amcasının oturduğu meclise gelip Kureyş'in aradığı adamları gördüğünü söyledi. Amcası burada hemen ona müdahale edip "Sen muhtemelen onları değil de şunları görmüşsündür" diyerek diğerlerinin dikkatlerini dağıttı. Amacı vaad edilen ödülü tek başına almaktı. Bu mecliste bir süre oturduktan sonra kalkıp evine gitti. Atını hazırlamalarını söyledi. Evinin arkasından mızrağını aldı ve yola çıkmadan evvel o zaman Arap cahiliye inancının temel dinamiklerinden bir tanesi olan ok çekme işlemini yaptı. Yapacağı bu işin hayır mı şer mi olduğunu öğrenmek istiyordu. Oku çekti fakat okta "hayırsız" yapma manasına gelen ok çıkmıştı. Olsun zararı yok deyip yola çıktı.

Süratle Hz. Peygamber ve arkadaşına yetişti. Arada çok az mesafe kalmıştı. Resûlullah ve arkadaşlarının konuştuklarını duyacak kadar onlara yaklaşmıştı. Hz. Ebû Bekir onun çok yaklaştığı söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Üzülme Allah bizimledir" dedi. İki veya üç mızrak boyu yaklaşmıştı. Hz. Ebû Bekir ağlamaya başlayınca Resûlullah ona ağlama dedi ve niye ağladığını sordu o da "Ben kendim için değil senin için ağlıyorum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona "Ya Rabbi, ona karşı dilediğin şekilde bize yardım et" diye bedduâ etti. Tam bu anda atının ön ayakları kuma saplandı kendisi de yere kapaklandı. Bu tam dört defa olacak her seferinde de yine ok çekecekti ve okta da "hayırsız" manasına gelen ok çıkacaktı. Son denemesine kadar her seferinde zararı yok deyip yoluna devam etse de sonuncusunda artık Hz. Peygamber'in sıradan bir insan olmadığını ve onun korunduğunu anladı. Sürâka "Ben Sürâka b. Cü'şum'um" dedi. "Ya Muhammed! Dua et, atım kurtulsun, döneyim ve arkamdaki kişileri de göndereyim." dedi. Yine "Bana bakın sizinle konuşayım, vallahi sizi şüpheye düşürmem ve benden size bir zarar gelmez." dedi. Hz. Peygamber "ona sor bakalım ne istiyor" dedi. Hz. Ebû Bekir ne istediğini sorunca kendilerinden aralarında bir emare, işaret olsun diye bir eman mektubu istediğini söyledi.

⁶⁵ Taberî, *Târih*, 2/376; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/242.

⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/196; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/246.

Kendisine bir eman mektubu yazıldı. Kendisinden bir isteklerinin olup olmadığını sorunca “Onları döndür yeter.” dediler. O da peşlerinden gidenleri farklı yerlere yönlendirerek Hz. Peygamber’e yardım etmiş oldu. Bu sırada azık, yiyecek ve ok teklif ettiği, Resûlullah’ın ise bunlara ihtiyacımız yok diyerek onun teklifini reddettiği söylenir.⁶⁷ Bu eman mektubunun neyin üzerine yazıldığı hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Genellikle deri üzerine yazıldığı kanaati olsa da üzerine yazıldığı şeyin kemik parçası veya taş parçası olabileceği ve bu yazının Âmir b. Führeyre tarafından yazıldığı söylenir.⁶⁸ O dönemde bir kölenin okuma hatta yazma bilmesi son derece düşük bir ihtimal iken bu yazıyı Hz. Ebû Bekir’in yazdığı haberinin daha doğru olduğunu aktaran rivayetler de bulunmaktadır.⁶⁹

Rivayetlerde kendisinin Hz. Peygamber ve arkadaşlarının sağ salım Medine’ye ulaştıklarını öğrendikten sonra başından geçen hadiseleri Resûlullah’ı över bir tarzda anlatmaya başladığını öğrenince Kureyş’in, insanların bu olayları öğrenip de Müslüman olmalarından korktuğu ve akabinde Ebû Cehil’in Beni Müdlic’e tehditvâri mektuplar yazdığı, Sürâka’nın ise ondan korkmadan kendisine cevaplar verdiği rivayet edilir.⁷⁰

9. Hicrette Takip Edilen Rota

Abdullah b. Uraykıt onlara herkesin kullandığı Mekke-Medine yolunu kullandıkları takdirde yakalanma ihtimallerinin yüksek olduğunu söyledi; onları sahil yolundan götürmeye başladı. Onlar insanların çoğunun bilmediği ancak bu hususta bilgili ve görgülü insanların bildiği bir yoldan gittiler. Medine’ye kadar olan rotaları şu şekilde olmuştu: Usfan’ın aşağısından, Emec’in alt tarafından Kudeyd, el-Harrâr, Seniyyetü’l-Mer’e, Lakf, Medlectü Lakf, Medlectü Micâc, Mercih Micac, Mercih, Zû Keşr, el-Cedâcid, el-Ecrad, Zû Selem, el-’Abâbid, el-Fâcce, el-Arc, Seniyyetü’l Âir, Rî’m, Kubâ şeklindeydi. Başka bir rivayete göre ise bu güzergâh sırasıyla el-Harrâr, Seniyyetü’l-mer’e, Lakf, Medlectü Lakf, Medlectü Micâc, Micâc, Marcah, Keşr, Cedâcid, Ezâhir, Rim, Zî Selem, Medlece, el-Usâniye, el-Kâhe vadilerinden el-Arec’e,

⁶⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/489; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/199; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, 1/263; Buhârî, *Sahîh*, “Menaâkübü’l-ensar”, 45; Ebu’l Hasen Ali b. Ebi’l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerîm b. Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezerî (630/1232) İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe fî Ma’rifeti’s-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz (Dar’ü’l-Kütübü’l İlmiyye, 1415/1994), 2/412; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/246; Makrizî, *İmtâ’u’l Esmâ*, 1/59; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/164.

⁶⁸ Buhârî, *Sahîh*, “Menaâkübü’l-ensar”, 45.

⁶⁹ Buhârî, *Sahîh*, “Menaâkübü’l-ensar”, 25.

⁷⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/489; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/199; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, 1/263; Buhârî, *Sahîh*, “Menaâkübü’l-ensar”, 45; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gabe*, 2/412; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/246; Makrizî, *İmtâ’u’l Esmâ*, 1/59; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/164.

el-Hazzevât ve Rekûbe'nin sağından ve el-Gâbir'den el-Akîk vadisi ile el-Cescâse vadisi şeklinde devam etti.⁷¹

Hz. Peygamber ve arkadaşlarının hicret ederken hangi rotayı takip ettiklerine dair Taberî'nin *Tarihi*'nde verilen rota ise şu şekidedir. Klavuzları onları bir süre sahil yolunun paralelinden yürüttükten sonra Usfân'ın aşağısından Kudeyd'e, burayı geçtikten sonra yolun karşısına geçirdi. el-Harrâr, Seniyyetü'l Mer'e, er-Ravhâ, el-Medlece, el-Arc, el-Gabîr, Rakûbe'nin sağından Rîm oradan da Amr b. Avf oğullarının yurduna geldiler.⁷²

Hz. Peygamber'in Hicret yolu ile ilgili müstakil bir eser hazırlayan Abdülkuddus el-Ensârî hicretin rotasını evvela Mekke'den Medine yönüne olmak üzeri şöyle verir: Mağaradan çıktıktan sonra et-Tenîm, Serif, Batn-ı Mür, Usfân, Emec, Kadîd, el-Cuhfe, el-Ebvâ, es-Sukyâ, et-Talûb, el-Arc, er-Ruveyse, el-Ravhâ, el-Seyâle, Melel, el-Cefîr, Zü'l Huleyfe, Kanâtü Muaviye, el-Akîk şeklinde olmuştu.⁷³

Abdulkuddûs el-Ensârî Hz. Peygamber'in hicretinin hangi menzillerden geçerek gerçekleştiğini Mekke'den çıkışlarından başlayarak sıralı liste halinde şöyle verir: Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in Beni Cumah'ın sınırında bulunan evinin aşağısından güneye doğru yola çıkıp Sevr dağına gittiler. Sevr dağından Usfân vadisinin aşağısından ana yolun zıddına olarak Beni Süleym yurduna gittiler. Oradan Gurran vadisi olarak bilinen Emec Vadisinin aşağısından, yine ana yolun zıddına olarak Kadîd Vadisine vardılar. Bu vadinin aşağısından, el-Harrâr'a (Gadîr-i Hûm) - el-Cuhfe'ye dökülen bir vadi- oradan Seniyyetü'l Mer'a'ya (Mera tepesi) ulaştılar. Oradan Lik'e -burası Hicaz'da Hereşî'ye yakın olan bir vadidir- ya da el-Ğâir geçiti olarak bilinen el-Ğâir'e vardılar. Buradan Medlece Mecâh vadisine, oradan Mercâh Mecâh'a, oradan sırasıyla el-Cedâcîd, el-Ecred, (Medine'nin dışında Cüheyne'nin dağıdır), Zî Selem (el-Kâha ile es-Sukyâ arasında bir vadi), el-Abâbîd ya da el-Abâbîb ya da el-Usyâne gittiler. Oradan el-Kâha'ya (Medine'den Sefîlî'l Aşğar dağının yanında olan Medine'den üç merhale uzaklıkta bir yer), buradan el-Arc (Mekke ve Medine yolunu birleştiren bir köydür. Onunla Medine arasında 21 fersah vardır.), el-Ğâir tepesi'ne (Mekke

⁷¹ İbn Hişâm, *Sîre*, 1/491; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/199.

⁷² Taberî, *Târih*, 2/376.

⁷³ el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 67.

ve Medine arasında bilinen bir yerdir ve bundan dolayı oraya el-Ğâir geçidi denilmiştir), gittiler. Buradan Rim vadisine devam ettiler ki burası Medine'ye 30 mil mesafede olup şiirlerde zikredilen Medine'de el-Akîk vadisini besleyen vadilerden biridir. Buradan devam ederek Medine'nin güneyinde yer alan ve kenar mahallesi olan Kubâ'ya vardılar. Kubâ'dan batıya doğru yol kıvrımından Medine'nin içine kuzeyden veda tepesinin bulunduğu yerden Medine'ye girdiler. Normal şartlarda Medine'nin güneyinden gelerek şehre girmeleri gerekirken hicret boyunca yaptığı gibi Resûlullah tedbirden ödün vermeden Medine'nin kuzeyinden şehre girmiştir. Mekke'den Medine'ye giden ana yol düşünüldüğünde buranın 19 menzili bulunmaktadır. Resûlullah'ın hicret yolundaki rotası düşünüldüğünde bu 19 yerin sadece 4 tanesinin isminin geçtiği görülmektedir. Bunlar Usfân, Emec, Kadîd ve el-Arc'tır. Hicret yolunun rotası tetkik edildiğinde böyle bir kanaat oluşmaktadır.⁷⁴

Hiz. Peygamber yolda bilindiği gibi Ümmü Ma'bed'in yurduna uğramıştı. Medine'ye giden ve Mekke'den sonra Seref'ten Mer'e ve Usfân'a sonra da Kadîd'e ve Müşellil'e daha sonra Küleyye, Cuhfe, Sakyâ, Abâbid vadisi (el-Bekrî'nin dediğine göre orası el-Kâha'dır) ve et-Talûb kuyusuna giden yollardan birinin üzerinde Kadîd ve Müşellil (ikisi arası 3 mil) arasına kurulu olan çadırına su ve et almak niyetiyle uğradığını biliyoruz. Hicret yolunda adı zikredilmeyen, bölümlere ayrılan, sadece ismi sayılı yerlerde geçen başka yollar da vardır.⁷⁵

Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicret boyunca takip ettiği rotayla ilgili verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere bu konuda ihtilaf bulunmaktadır. Gün gün, kademe kademe kervanlarının nerelerden geçtiği tüm ayrıntılarıyla bilinmemektedir. Fakat bunun tam manasıyla tespiti için akademik ve sistemli bir çalışma gerekmektedir. Siyer, tarih ve coğrafya alimlerinin rivayet ettikleri haberler tetkik edildiğinde bu yolun adım adım tespitinin mümkün olduğu kanaati bulunmaktadır.⁷⁶

10. Hicret Yolculuğu Sırasında Yaşanan Zorluklar

⁷⁴ el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 119.

⁷⁵ el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 46.

⁷⁶ el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 46. Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) hicret yolculuğunda kullandığı rotayı görmek için bk. Önkal, "Hicret", 17/458-462.

Abdullah b. Ureykit⁷⁷ işini ustalıklı yapan ehil bir iz sürücü ve yol rehberiydi. Sanki o iğne deliğinden bakarak yol buluyordu.⁷⁸ Onların durumlarını bildiği için bir yoldan başka bir yola, bilinen bir menzilden pek bilinmeyen başka bir menzile onları götürüyordu. Bu şekilde yolun uzadığını zannedenler olsa da bazen kestirme dahi denebilecek yollardan onları götürüyordu.⁷⁹ Tehlikeli olabilecek yerlere girmiyorlar, bu sebeple bazı yollardan ilk defa geçiyorlardı. Zira ödül peşinden koşan biri ya da birileri onları görebilir ve canları tehlikeye girebilirdi. Zira nasıl ki Hz. Peygamber'in rehberi ustaysa, onlara rehberlik yapan Kürz b. Alkame gibi isimler de işlerinde son derece ustaydılar.⁸⁰

Hz. Peygamber ile yolculukları sırasında Hz. Ebû Bekir ticaret yapan bir kişi olduğundan kendisini tanıyanlarla karşılaşmaktaydı. Bu onlar için bir tehlike teşkil etmekteydi. Yolun bir kısmında Resûlullah Hz. Ebû Bekir'in devesinin arkasına binmişti. Onu görenler Hz. Peygamber'i kastederek "O kim?" diye soruyorlardı. O da yalan olmayacak tedbirli bir cevapla "Bana yol gösteriyor." diyerek kendisinin klavuzu olduğunu ima ediyordu ki bu yalan değildi.⁸¹

11. Hicret Yolculuğunda Rehber Değişikliği

Onlar el-Urc'a gelmişlerdi. Mekke-Medine yolunda bir tepe olan Rakûba yolundan kısa yollar kullanarak bir an önce Medine'ye ulaşmak istiyorlardı. Abdurrahman b. Sa'd isimli kişi geldi ve Rakûba'dan böyle bir hareketin riskli olacağını, zira yolda Eslemli hırsızlar olduğunu söyledi. Bununla beraber kendilerine bu yolu kısaltabilecek rehber gösterebileceğini, bu maksatla iki kişi olduğunu söyledi. Hz. Peygamber de "Bizi onlara götür!"

⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/159; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/269; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, 6/151. O zaman müslüman olmayan Abdullah'ın sonrasında da müslüman olduğuna dair bir rivayete rastlamamaktayız.

⁷⁸ İbnü'l-Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 4/507.

⁷⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hicret yolculuğunun ne kadar meşakkatli yollardan geçilerek yapıldığını göstermesi açısından ilgili Resûlullah'ın ne kadar zorlu, sarp yolları kullandığını görmek için ilgili fotoğraflara bk. Sami b Abdullah el-Mâğlûs, *Siyer Atlası*, çev. Abdullah Karakaş (İstanbul: Siyer Yayınları), 156.

⁸⁰ Tевbe Sûresi 9/38-41; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/195; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/242; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/164; el-Ensârî, *Tarîkü'l-Hicre*, 16.

⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/201.

dedi. Resûlullah, bu iki kişiyle karşılaşınca onlardan bir tanesi diğerine “Bunlar Yemenlidir”⁸² dedi. Resûlullah onları İslâm'a davet etti; onlar da kabul ettiler. Allah Resûlü onlara isimlerini sordu. Onlar “Biz işini bilenleriz” dediler. Resûlullah ise onlara “Aksine siz ikram edilmiş iki kişisiniz.” dedi.⁸³

Diğer bir rivayette ise el-Arc mevkiine geldiğinde Eslemliilerin mevlâsı olan Sa'd kendisine rehberlik yapmaktadır. Sa'd “Ben buraya kadar yanında bulunuyor ve kendisine klavuzluk yapıyordum. Ben dağların arasında yürürken, kayalıklara tutunarak ilerleyebiliyordum. el-Arc'a yakın Hezevât'a vardıklarında Ebû Bekir, Ebû Temîm'e haber gönderdi. O da kendilerine biraz azık ile beraber Mesud isimli bir klavuz gönderdi. Biz beraber yola çıktık ve el-Cescâse denilen yere ulaştık. Burası Medine'ye bir konak (on iki mil) uzaklıktaydı. Resûlullah “Amr b. Avf yurduna giden yolu bize kim gösterecek” diye sordu. Sa'd, “Ben, Resûlullah'a rehberlik yaparak Sa'd b. Hayseme'nin evine kadar konakladık.” dedi. İsmi geçen Sa'd müslüman oldu.⁸⁴

Resûlullah Mekke'den Medine'ye hicret yolculuğu sırasında Mekke'den Sevr dağına giderken takip ettiği rotayla Sevr dağından Medine'ye Kubâ'dan takip ettikleri rota birbirine benzemektedir. Başlarken normalden farklı bir rota çizmişti. Yani taktiksel olarak Mekke'den çıkış rotasıyla Medine'ye giriş rotası birbirine benzemektedir. Mekke'den Sevr dağına doğru giderken yönleri güneye yani ters istikamete yönelikti. Sevr dağından Medine'ye doğru rotası ise evvela batıya sonrasında ise kuzeye doğru idi. Bu rotayı birleştirdiğimizde yarım bir daireye benzediği görülmektedir.

Aynı şekilde bu yarım daire şeklini Kubâ'dan Medine'ye kadar olan rotada görmemiz mümkündür. Medine'nin güneyinde yer almasına rağmen ilk önce biraz kuzeye yönelmiş, daha sonra biraz batıya dönmüş, sonrasında Seniyyetü'l Veda'ya varana kadar kuzeye yönelmişti. Oradan da kuzeyden Medine'ye girdikleri güneye dönmüş veda tepesine yönelmişlerdi. Bu rotadaki menzilleri birleştirdiğimizde yine yarım daire şeklini aldığını görürüz.

Resûlullah Medine'ye Şam yönünden yani kuzeyden giriş yapmışlardı. Burası Medine'den Şam yönüne doğru yola çıkan insanları uğurladıkları yer

⁸² O yörenin halkı buldukları bölge Mekke'ye göre kuzeyde kaldığından güneyden gelen herkesi Yemenli diye isimlendiriyorlardı.

⁸³ İbn Kesîr, *Siyer*, 2/248-250; Semhûdî, *Vefâ*, 1/200.

⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/217.

olduğu için buraya Veda Tepesi denilmişti. Bu tepe Sil' dağı ile onun yan kolu olan el-Kureyn dağı arasındadır. Resûlullah'ı bu şekilde Medine'ye kuzeyden girmeye sevk eden şey belki de Kubâ'dan sonra çıktığı yerlerde genellikle Ensârın kabilelerinin yaşamasıydı. Bundan dolayı Medine'ye girene kadar Ensâr Resûlullah'ı hep misafir etmek istemişlerdi. Erkekler, kadınlar ve çocuklar olarak ensarın tamamı Resûlullah'ın Medine'ye teşrifini büyük mutluluk ve heyecanla kutlamışlardı.⁸⁵

12. Kubâya Varış ve Burada Ne Kadar Kalındığı

Hz. Peygamber rotasını verdiğimiz zorlu yolculuklarında bir rivayete göre Rebülevvel ayının on ikisinde bazılarına göre ise ikisinde Pazartesi günü el-Usbe'ye ulaştı. Medineli Müslümanlar her gün el-Usbe sırtlarına gidiyor ve Hz. Peygamber ve kafilesinin geç kaldığını düşündüklerinden kaygı ve heyecanla karışık onların gelmelerini bekliyorlardı. Her gün sabah erken saatlerde başlayıp güneş tepeye çıkıp hava iyice ısınmaya kadar bekliyor, sonra da evlerine çekiliyorlardı. O gün de öyle olmuş, güneş iyice yükselinceye kadar beklemiş, daha sonra da evlerine çekilmişlerdi. Bu sırada Yahudi bir adam "Ey Kayle'nin çocukları! İşte arkadaşınız geliyor."⁸⁶ diye bağırarak Müslümanlar için müjdeli haberi verdi.⁸⁷

Bunun üzerine Kubâ'da Amr b. Avf'ın ailesinde sevinçten tekbir sesleri duyulmaya başlandı. Müslümanlar silahlarını kuşandılar ve Resûlullah'ı karşıladılar. Resûlullah bir rivayete göre Külsûm b. Hidm'in, başka bir rivayete göre ise Sa'd b. Hayseme'nin "Bekârlar evi" olarak anılan evine misafir oldu. Onun Sa'd'ın evinde misafirlerlerini ağırladığı, akşamları ise Külsûm b. Hidm'in evinde kaldığı söylenir ki bu rivayet daha doğrudur.⁸⁸ Hz. Ebû Bekir ise Benî Hâris b. Hazrec'in kardeşi olan Hubeyb b. Asaf'ın Sunh'taki evine yerleşti. Başka bir rivayette ise onun yerleştiği yerin Hârice b. Zeyd b. Züheyr'in evi olduğu nakledilir. Hz. Peygamber evinde kendisine

⁸⁵ el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 99.

⁸⁶ Evs ve Hazrec kabileleri akrabaydı. Onların ortak nenelerinin adı "Kayle" olduğu için iki kabile kastedildiğinde genelde bu şekilde çağrılmaktaydılar. İbn Hişâm, *Sîre*, 1/492.

⁸⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, 2/492; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/199-200; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/263; Buhârî, *Sahîh*, "Menâkibü'l-ensâr", 45; Taberî, *Târih*, 2/381; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/250.

⁸⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, 2/492; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/200; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/263; İbn Kesîr, *Siyer*, 2/250; Taberî, *Târih*, 2/382.

bırakılan emanetleri sahiplerine teslim etmesi için Hz. Ali'yi Mekke'de bırakmıştı. Hz. Ali onlar Kubâ'dayken kendilerine yetiştirdi.⁸⁹

Resûlullah, Amr b. Avf oğullarının yurdunda iken Es'ad b. Zürrâ'e'yi sormuştu. Bunun üzerine onlar "O Buâs savaşında kabilemizden birini öldürdü. Bu sebeple bizim köyümüze gelmeye cesaret edemez" dediler. Durum böyle iken bir gün sonra gece Es'ad b. Zürrâ'e yüzüne kapatarak Hz. Peygamber'in yanına gelmişti. Onu görüğünde Resûlullah şaşırınca o "Sen bir yerde olursun da seni selamlamak için canım pahasına dahi olsa nasıl seni görmem!" dedi. Ertesi sabah ise Resûlullah onun için eman talep edince "Hepimiz onun için eman hakkı tanıyoruz." dediler.⁹⁰

13. Medine'ye Ulaşmaları

Allah Resûlü, Benî Amr b. Avf'ın yurdunda Pazartesi gününden itibaren dört gün kaldıktan sonra Cuma günü Medine'ye doğru yola çıktı. Yolda Benî Sâlim yurduna geldiklerinde burada Benî Salim Mescidinde Cuma namazını kıldırıldılar. O gün Cuma namazını yüz kişi kılmışlardı. Burada dört gün değil de bazı rivayetlere göre on, diğer bazılarına örneğin Buhârî'ye göre on dört gün kalmışlardı. Hz. Peygamber burada bulunduğu süre içerisinde Kubâ Mescidi'ni inşa etmişlerdi. Resûlullah buradan ayrılırken devesi el-Kasvâ'ya binmişti. Dayıları olan Neccâr oğullarına da kendisini karşılamaları için haber yollamıştı. Ebû Eyyûb'un evinin bahçesine gidene kadar da Hz. Ebû Bekir ile Neccâr oğullarının büyükleri etrafından ayrılmamışlardı. Hz. Peygamber'in yolunu kesip evlerine, yurtlarına davet edenler arasında Benî Sâlim, Benî Hâris b. Hazrec ve Benî Adî aileleri de bulunmaktaydı. Herkes kendi yurdunda, kendi evinde Hz. Peygamber'i misafir etmek için can atıyor, bunun için de devenin yularını tutup çekiyordu. Resûlullah ise devenin memur olduğunu ve nereye gideceğini bildiğini söylüyordu.⁹¹ el-Kasvâ, Halid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evine gelince çöktü ve Resûlullah'ın nerede misafir olacağı belli olmuş oldu. Başka bir rivayete göre ise onun evine gelince Ebû Eyyûb burası benim evim dedi. Bunun üzerine Resûlullah "Git bize kaylûle için yer hazırla" dedi. Ev hazır olunca oraya geçtiler ve öğle uykusuyla biraz dinlendiler.⁹²

⁸⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, 2/492; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/200; Taberî, *Târih*, 2/493; Makrizî, *İmtâ'u'l Esmâ*, 1/65.

⁹⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 153.

⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/203; Buhârî, *Sahîh*, "Salat", 48, "Menâkıbü'l-ensâr", 46; Taberî, *Târih*, 2/383.

⁹² İbn Hişâm, *Sîre*, 1/495; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/202-203; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/266; Buhârî, *Sahîh*, "Menâkıbü'l-ensâr", 45; Makrizî, *İmtâ'u'l Esmâ*, 1/64.

14. Hicret'in Gerçekleşme Zamanı

Resûlullah II. Akabe Biatı'nda Medineli Müslümanlardan biat aldıktan sonra Zil'hicce'nin kalan günleri ile Muharrem ve Safer aylarında Mekke'de kaldı. Allah'ın kendisine Mekke'den çıkması ve hicret etmesi için izin vermesini bekledi. Kaynaklar incelendiğinde hicret yolculuklarının buradan sonraki kısımları için farklı tarihler zikredilmektedir. Bununla beraber Kureyş'in Hz. Peygamber hakkında 26 Safer (9 Eylül 622) Perşembe günü suikast kararı aldıkları ve aynı gün Resûlullah şehri terk ederek Sevr Mağarası'na doğru hareket etti. Yaz aylarıydı orada 27-28-29 Safer (10-11-12 Eylül 622) Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri 3 gün⁹³ kaldıktan sonra yolda kendilerine klavuzluk edecek olan Abdullah b. Uraykıt ile beraber 1 Rebülevvel (13 Eylül 622) Pazartesi günü Medine'ye doğru yola çıktıkları, meşakkatli bir yolculuğun ardından 8 Rebülevvel (20 Eylül 622)⁹⁴ Pazartesi günü Kubâ'ya ulaştıkları ve 12 Rebülevvel (24 Eylül 622)⁹⁵ Cuma günü de Medine'ye girerek hicretlerini tamamladıkları anlaşılmaktadır.⁹⁶

Sonuç

Müslümanlar ve insanlık alemi için son derece önemli bir olay olan Mekke'den Medine'ye hicret yolculuğunun öncesinde ve yolculuk boyunca tedbirin en güzel örneklerini görmek mümkündür. Medine'ye hicrete giden yolda Akabe Biat'ları dönüm noktası olmuştur. Bu görüşmeler sırasında Resûlullah'ın acele etmediği ve tedbiri elden bırakmadığı görülmektedir. Ashâb-ı Kirâm Mekke'de işkence ve zulüm altında inleseler de Resûlullah, onları yeni bir maceraya sürüklememiş evvela hicret için şartların olgunlaşmasını beklemiştir. İkinci Akabe Biat'ında İslâm'ın Medineli ensar arasında yayıldığı, sayılarının arttığı anlaşıldıktan ve bu biatta onlardan hem

⁹³ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ve Hz. Ebû Bekir'in Sevr Mağarası'nda ne kadar kaldıkları ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Ağırlıklı görüş üç gün olduğuna yöneliktir. Bununla beraber orada on gün veya on küsur gün kaldıklarına yönelik de rivayetler bulunmaktadır. Makrizî, *İmtâ'u'l Esmâ*, 1/59.

⁹⁴ Medine'ye Rebülevvel ayının sekizinde girdiği ile alakalı bk. el-Ensârî, *Tarîkû'l-Hicre*, 27.

⁹⁵ Bazı ilim adamları hicretin tarihi olarak genel kabulün tersine olarak 622 yılını değil de 623 yılını işaret ederler. el-Belâdî, *Tarîkû'l-Hicre*, 27.

⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/196; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/261-263; Buhârî, *Sahîh*, "Menâkibü'l-ensâr", 45; Makrizî, *İmtâ'u'l Esmâ*, 1/59-64; Semhûdî, *Vefâ*, 1/193; Önkal, "Hicret", 17/462-466; Demircan, *Hicret*, 136.

kendisini hem de oraya hicret edecek müslümanları kadınlarını ve çocuklarını korudukları gibi koruyacaklarına dair söz aldıktan sonra ashâbının hicretine izin vermiştir. Hz. Ebû Bekir'in tam bir görev adamı olduğu ve Allah Resûlü'nün belki de ümmetinden en doğru kişiyi kendisine yol arkadaşı olarak seçtiği anlaşılmaktadır.

Hicret yolculuklarının her yer ve noktası tedbire riayetle geçmiştir. Evvela onların bu yolculukta seçmiş oldukları rota, o günün insanların mutad olarak kullandıkları bir rota değildir. Onlar bir şaşırma hareketi olarak yolculuklarına Medine yönünün tersine olarak kuzeye değil de güneye inerek başlamışlardır. Sevr dağındaki ikametlerinden sonra da yine ana yoldan uzak durarak 19 menzilli sonu Medine olan bu yolda sadece 4 yerde ana yolda bulunan menzillerden geçerek bu yolculuğu bitirmişlerdir. Konumuz bağlamında Resûlullah'ın sahip olduğu ahlâkî değerlerden tevekkülü de incelemiş bulunmaktayız. Bu yolculuk sırasında Allah Resûlü'nün, Allah'a (c.c.) olan sonsuz imanının tezahürleri görülmektedir.

Kaynakça

- Acar, Cafer. "Siyer Rivayetlerinde Bir Aktör Olarak İblis/Şeytan". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (30 Aralık 2016), 311-338.
- Apak, Adem. *Siyer-i Nebi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 5. Basım, 2020.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Ankara Okulu, 2013.
- Azizova, Elnure. "Tihâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/153-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Belazûrî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davûd. *Ensâbü'l-Eşrâf*. thk. Süheyl Zekkar. 13 Cilt. Beyrut: Darü'l Fikir, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîh*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- el-Bûtî, Ramazan. *Fikhu's Siyre*. İstanbul: Dönem Yayıncılık, 4. Basım, 2019.
- Çubukçu, Asri. "Buâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/340. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Demircan, Adnan. "Hz. Muhammed'in (sas) Peygamberliği". *İslam Tarihi ve Medeniyeti-Hz. Peygamber Dönemi*. 1/265-293. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Demircan, Adnan. *Nebevi Direniş: Hicret*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2000, 326.
- Ensârî, Abdulkuddûs el-. *Tarîkü'l-Hicreti'n-Nebeviyye*. Cidde: Ravza, 1398/1978.
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdurrahman Halîl b. Ahmed b. Amr el-Ferahidî. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Mehdi Mahzûmî - İbrâhim Samerrâî. Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l Hilâl, 2010/1431.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayınları, 4. Basım, 2000.

- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Daru'l Cîl, 1992.
- İbn Hacer, Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî. *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvid. Beyrut: Darü'l Kütüb el İlmiyye, 1415.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa Saka vd. 4 Cilt. Mısır: Mustafa el-Bâbi el-Halebi, İkinci Baskı., 1375/1955.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye (el-Bidâye ve'n Nihâye'den)*. thk. Mustafa Abdülvâhid. Dârü'l Ma'rife, 1395/1976.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini. *Sünenu İbn Mace*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992/1413.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 10 Cilt. Kahire: Mektebe Hancı, 2001/1421.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Abide Nemerî. *Tarihü'l-Medîneti'l-Münevvere, Ahbarü'l-Medîneti'l-Münevvere*. thk. Fehim Muhammed Şeltu. 4 Cilt. Cidde: Dârü'l-İsfahani, 2. Basım, 1973.
- İbnü'l-Esîr, Ebu'l Hasen Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerîm b. Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz. Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1415/1994.
- İbnü'l-Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Mısırî. *Lisânü'l-Arab*. Dârü's Sadr, 1415/1994.
- Kazıcı, Ziya. *Hız Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 6. Basım, 2012.
- Kurşun, Zekeriya. "Necid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/491-493. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mâğlus, Sami b Abdullah el-. *Siyer Atlası*. çev. Abdullah Karakaş. İstanbul: Siyer Yayınları, 6. baskı.
- Makrizî, Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu'l Abbas el-Hüseynî el-Abdî Takıyyüddin. *İmtâ'u'l-Esmâ*. thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî. Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1999/1420.

◆ Medine'ye Hicret Örneğinden Hareketle Hz. Peygamber'de (s.a.s.) Tedbir-Tevekkül Ahlakı

Mukâtil, Ebu'l Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi el-Belhi. *Tefsîrû Mukâtil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmud Şehade. Beyrut: Darü İhyaü't Tûrâs, 1423.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/875). *Sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.

Önkâl, Ahmet. "Hicret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/462-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Önkâl, Ahmet. "Müseylimetülkezzâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Râgıb el-İsfehânî, Ebi'l Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kurân*. thk. Safvân Adnân ed-Davûdî. Dimeşk-Beyrut: Darü'l-Kalem, 1412/1991.

Semhûdî, Nuriddin Ali b. Ahmed. *Vefâü'l Vefâ bi Ahbâr Dari'l Mustafâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l Kütübî'l İlmîyye, 1419.

Şen, İsmail Hakkı. "Peygamberimizin Tevekkül Anlayışı". *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Hicret Özel Sayısı* (1981), 173-180.

Şeriati, Ali. *İslam Sosyolojisi Üzerine*. çev. Kamil Can. Düşünce Yayınları, 1980.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiü'l-Beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Müessesetü'r-Risâle, 2000.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Tarîhi'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*. thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim. Mısır: Daru'l Marife, 2. Basım, ts.

Vâhidî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbûrî. *Esbâbü'n-Nüzûl en-Nâsih ve'l-Mensûh*. Beyrut: 'Alemü'l-Kütüb, ts.

Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el-Eslemi. *el-Meğazi*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Darü'l Kütüb, 3. Basım, 1984.

Zebîdî, Muhibuddîn Ebü'l-Feyz Seyyid Muhammed Murtazâ el-Hüseynî. *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. Dârü'l Hidâye, ts.